

УДК 658.36.76

Олена Матушевська

Севастопольський національний технічний університет

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Дано авторське визначення терміна «економічна стійкість», систематизовані види економічної стійкості підприємства з позицій різних науковців та розроблена авторська класифікація стосовно ознак.

Ключові слова: економічна стійкість, види економічної стійкості, класифікація економічної стійкості.

Елена Матушевская

СУЩНОСТЬ И ВИДЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Дано авторское определение термина «экономическая устойчивость», систематизированы виды экономической устойчивости предприятия с позиций ученых и разработана авторская классификация относительно классификационных признаков.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, виды экономической устойчивости, классификация экономической устойчивости.

Elena Matushevskaya

THE ESSENCE AND TYPES OF ECONOMIC STABILITY OF INDUSTRIAL FACTORIES

Abstract. The author determination of the term «economic stability» is given in the article, the types of economic stability of companies are systematized scientifically and author classification is developed in relation to classification signs.

Keywords: economic stability, types of economic stability, economic stability classification.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науково-практичними завданнями. Визначення поняття «економічна стійкість» має не тільки наукове, а й практичне значення, оскільки його зміст визначає підхід до його оцінки, управління. Науковий підхід до визначення поняття «економічна стійкість» досі не сформований, але на основі аналізу різних поглядів можливо виявити специфіку даного визначення. Незважаючи на чималу кількість публікацій з даної проблеми, відкритим для дискусій залишається питання про суть економічної стійкості, особливо в умовах наростання кризових явищ в економіці.

Звичайно, вчені-економісти в своїх роботах так чи інакше розподіляють економічну стійкість на різні види, до того ж, відомі різні підходи до класифікації, що пояснюється застосуванням для цього різних ознак та методів. Але чіткої класифікації видів економічної стійкості в сучасних умовах господарювання, особливо кризових явищ, невизначеності нема. Проте, з позиції системного підходу можливо розділити економічну стійкість на різновиди, зокрема економічну стійкість стосовно промислових підприємств.

На наш погляд, класифікація економічної стійкості має бути не тільки науково обґрунтованою, а й відповідати сучасним умовам господарювання. Сучасна класифікація стійкості підприємства дасть змогу користувачеві інформації зрозуміти, як найкраще нею управляти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями управління економічною стійкістю на промислових підприємствах в ринкових умовах займалися С. О. Тхор, В. Д. Іванов, В. Д. Козирева, П. П. Жуков та інші. Вагомими публікаціями з проблем забезпечення економічної стійкості підприємств України та розподілу її на різновиди стали праці Х. С. Баранівської, А. М. Брагінець, М. С. Кроленко, В. М. Ячменьоваої, Г. А. Махонько, О. В. Добровольської, Н. Б. Проценко та інших. Усі ці автори досліджували питання, пов'язані із забезпеченням економічної стійкості підприємств різних галузей. Проте в роботах згаданих науковців не зовсім конкретно відображено системний підхід до визначення класифікації видів економічної стійкості в сучасних умовах господарювання для прийняття управлінських рішень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз питань сутності й класифікації економічної стійкості підприємств показав, що дослідження у цій сфері тривають доволі інтенсивно. Але увага дослідників зосереджена переважно на фінансових аспектах. Згадані науковці не класифікують види економічної стійкості з погляду суттєвих ознак класифікації. В той же час дана класифікація дасть змогу зацікавленим користувачам сформулювати систему показників для кожного виду стійкості, що допоможе своєчасно приймати управлінські рішення й адаптуватися до змін як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Мета статті. Розглянути, узагальнити та систематизувати підходи до класифікації видів економічної стійкості й розробити авторську класифікацію стосовно класифікаційних ознак.

Виклад основного матеріалу. Питання забезпечення економічної стійкості сучасних підприємств актуальні, адже, за даними Міністерства статистики України за січень - серпень 2011 року 43,6% промислових підприємств одержали збитки. Загальна сума збитків підприємств України за окреслений період становить 42505,7 млн. грн. [4]. Ця статистика - сумна. Динаміка збитковості промислових підприємств України відображена на рисунку 1.

Із рисунка 2 видно, що період 2001 - 2007 р.р. сума збитків була стабільною і становила в середньому 11436,53 млн. грн. Починаючи з 2008 р. збитки промислових підприємств порівняно з попередніми роками зросли більш як у 4 рази (темپ приросту в 2008 р. становив 281,5%). Звичайно, це явище можна пов'язувати зі світовою кризою, коли підприємства не змогли швидко адаптуватися до таких умов господарювання. Тільки з 2010 р. сума збитків на промислових підприємствах України почала потрохи знижуватись і становила в січні - серпні 2011 року 25667,5 млн.грн.

Сам собою термін стійкість досить відносний і допускає велику кількість трактувань стосовно систем, категорій, наук, тощо.

У науковій літературі розглядають семантично близькі поняття щодо «економічної стійкості»: економічна рівновага, економічна безпека, фінансова стійкість, економічна незалежність, стійкий розвиток та інші.

Аналіз і порівняння поняття «економічна стійкість» у різних авторів дає зрозуміти, що науковці або значно розширюють це поняття, або, навпаки, звужують його. При цьому варіативність підходів дає змогу розподілити їх на групи: перша група науковців розглядає стійкість як стан підприємства (переважно рівноважний), друга група – здатність підприємства зберігати рівноважний стан, незважаючи на вплив негативних факторів. Але при цьому можливо стверджувати, що перша група говорить саме про стан, як характеристику (результат) системи, а друга - про здатність (дію, процес) системи (підприємства) зберігати певні властивості.

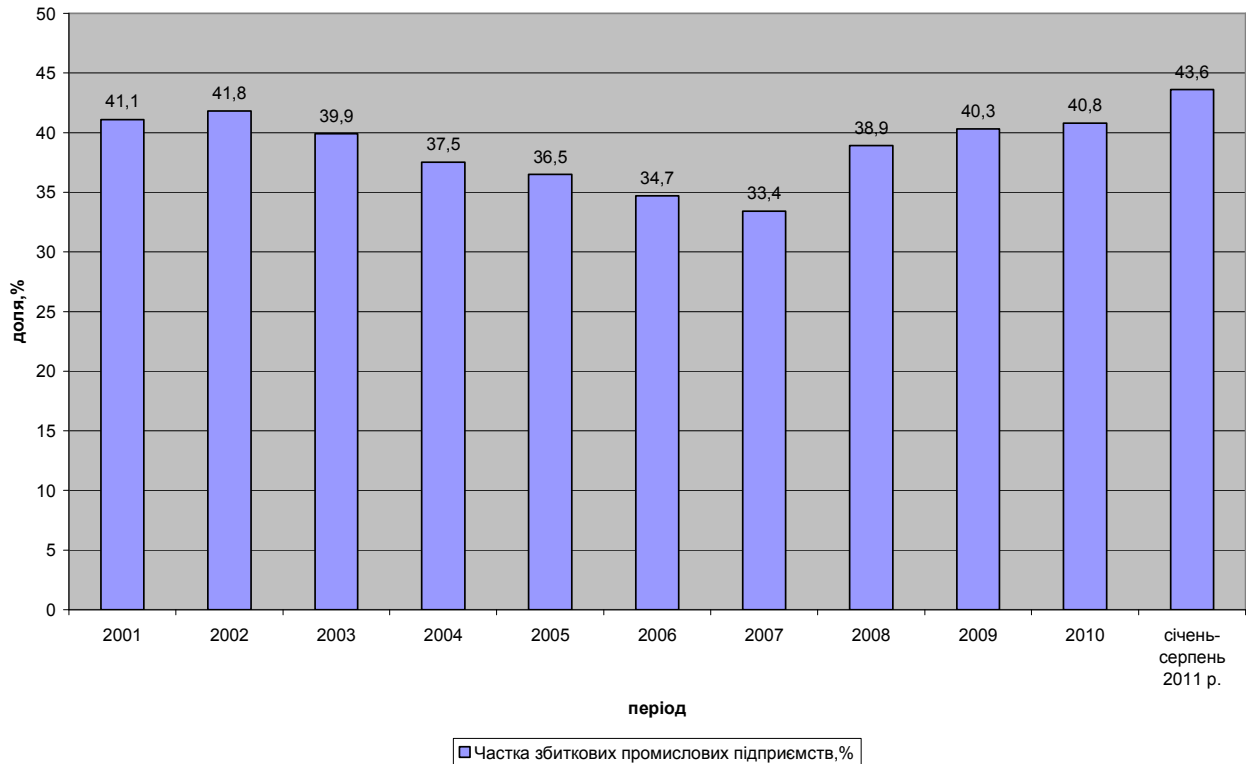

Рис. 1. – Динаміка частки збиткових підприємств промислової галузі в Україні за 2001-2011 роки

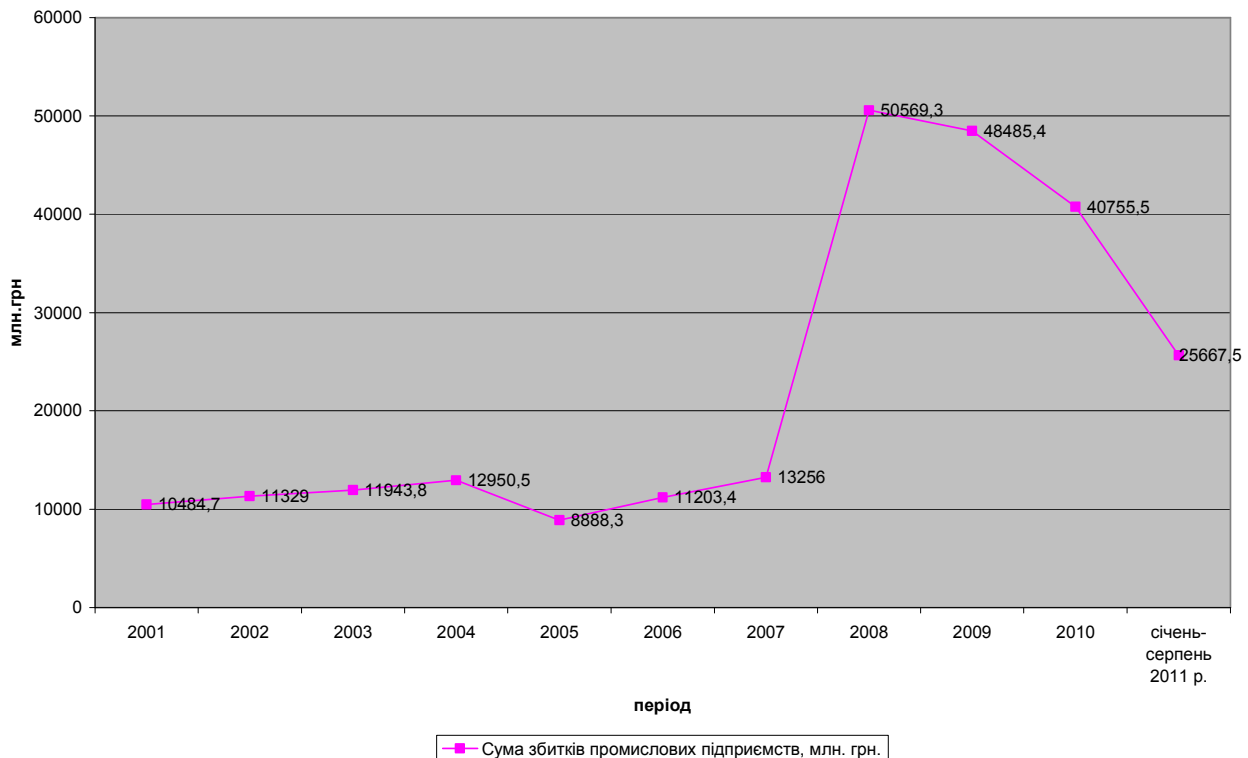

Рис. 2. - Динаміка збитковості промислових підприємств України, млн. грн.

Не заперечуючи слушності міркувань різних авторів щодо терміна «економічна стійкість» сформулюємо авторське бачення даної категорії на мікроекономічному рівні. Для визначення цієї категорії будемо зважати на специфічні аспекти стійкості, а саме:

- адаптування (наявність механізмів компенсації негативного впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища);

- опір (спроможність системи протидіяти негативним факторам впливу та зберігати рівноважний стан);

- уникнення (наявність можливостей уникнути впливу негативних факторів).

Отже, ми пропонуємо визначити термін економічна стійкість підприємства, як якісна характеристика господарюючого суб'єкта, що визначає спроможність системи реагувати через механізми адаптації, опору та уникнення щодо негативних факторів впливу внутрішнього та зовнішнього середовищ із метою збереження збалансованого процесу функціонування.

Класифікація (фр., англ. classification походить від лат. classis – клас і facio - роблю) — система розподілу об'єктів (процесів, явищ) за класами (групами тощо) відповідно до визначених ознак [5].

Науковець М. С. Кроленко визначає види економічної стійкості з погляду системи показників залежно від факторів впливу. Стосовно складових виробничо-економічного потенціалу автор розподіляє стійкість на: стійкість ціни в частині покриття витрат виробництва, виробнича стійкість у частині використання матеріально-технічних і трудових ресурсів типу «потужність», фінансова стійкість у частині одержання та використання грошових активів підприємства. Також даний науковець розподіляє економічну стійкість стосовно етапів життєвого циклу підприємства на: стійкість, намічувана на момент створення підприємства, стійкість надбана в процесі функціонування підприємства. Остання класифікація, яку визначає автор, стосується різних видів ринку: стійкість на ринку продукції, робіт і послуг, стійкість на ринку засобів виробництва, стійкість на фондовому ринку, стійкість на ринку коштів [2]. Проте, судячи зі статті, метою автора є розподіл на види економічної стійкості для формування системи показників стійкості. Ми поділяємо думку автора, адже для розроблення механізму забезпечення економічної стійкості необхідна саме чітка класифікація видів економічної стійкості. Класифікація М. С. Кроленко потребує уточнення.

Олексій Коцюба в авторефераті дисертаційної роботи розподілив економічну стійкість на два базових види – першого та другого роду. Він пояснює, що економічна стійкість першого роду означає здатність підприємства принципово зберігати себе на основі будь-якого припустимого варіанта реалізації свого функціонального призначення, а другого роду підприємство зберігає себе за цільового рівня внутрішнього стану і ринкової позиції [1].

Н. В. Шандова виділяє два види економічної стабільності – статичну й динамічну. В кожний окремий фіксований момент часу економічна стабільність господарюючого суб'єкта є статичною стабільністю, а динамічна стійкість характеризує й оцінює розвиток підприємства в часі [6].

Г. А. Махонько розподіляє економічну стійкість стосовно складових підсистеми на: сировинну, виробничу, фінансову, управлінську, маркетингову та інвестиційну [3].

Узагальнивши види економічної стійкості, можна зробити висновок, що більшість авторів виділяють у складі економічної стійкості фінансову та виробничу; ще у деяких авторів збігаються кадрова та соціальна. Різноманітність видів економічної стійкості зумовлює потребу систематизувати дану класифікацію за ознаками з позицій сучасних умов господарювання.

Оскільки сучасні умови господарювання характеризуються суттєвим впливом зовнішнього та внутрішнього середовищ, кризовими явищами в економіці, спадом виробництва та іншими явищами, доцільно буде з авторського погляду класифікувати види економічної стійкості з позицій ознак класифікації сучасного підприємства.

Спочатку доцільно розділити економічну стійкість на внутрішню та зовнішню, тобто з огляду на вплив внутрішнього та зовнішнього середовищ.

В активі будь-якого підприємства є безліч ресурсів: фінансові, матеріальні, трудові, засоби виробництва. Всі ці ресурси необхідні для функціонування підприємства, зокрема успішної фінансово-господарської діяльності.

Зважаючи на таку класифікацію, можливо розподілити економічну стійкість на: фінансову; кадрову; техніко-технологічну; виробничу; інформаційну.

Із огляду на види діяльності стосовно бухгалтерського обліку на підприємстві, а такими є операційна, фінансова та інвестиційна можливо розподілити економічні стійкості на: стійкість операційної діяльності (операційна стійкість); стійкість фінансової діяльності (фінансова стійкість); стійкість інвестиційної діяльності (інвестиційна стійкість).

Дослідження різних аспектів класифікації економічної стійкості в працях вітчизняних та зарубіжних вчених вважаємо за доцільне виділити наступні складові економічної стійкості відносно класифікаційних ознак (таблиця 1).

Таблиця 1

Класифікація економічної стійкості підприємства (авторська розробка)

Класифікаційна ознака 1	Вид економічної стійкості (авторське бачення сутності) 2
Стосовно суб'єкта господарювання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Внутрішня (здатність протистояти й адаптуватися до впливу змін внутрішнього середовища (ресурсів підприємства)) 2. Зовнішня (здатність адаптуватися до впливу змін факторів зовнішнього економічного середовища)
Стосовно ресурсів суб'єкта господарювання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фінансова (стан підприємства за умов ефективного використання фінансових ресурсів) 2. Кадрова (стан підприємства за умов ефективного використання трудових ресурсів) 3. Виробничо-технічна (стабільність виробничого циклу підприємства, незалежність від ресурсного забезпечення та ефективне використання виробничих потужностей) 4. Інформаційна (стан підприємства за умов ефективного використання інформаційних ресурсів)
Стосовно сфер діяльності суб'єкта господарювання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Операційна стійкість (стійкість операційної діяльності підприємства та забезпечення рентабельної операційної діяльності) 2. Фінансова стійкість (стійкість фінансової діяльності підприємства та забезпечення рентабельної фінансової діяльності) 3. Інвестиційна стійкість (стійкість інвестиційної діяльності підприємства та забезпечення рентабельної інвестиційної діяльності)
За функціональним скеруванням	<ol style="list-style-type: none"> 1. Організаційна (стійкість організаційної структури, оперативність і налагодженість зв'язків між центрами відповідальності) 2. Комерційна (стійкість комерційної структури)
Стосовно періоду встановлення і тривалості існування	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поточна (сформована в поточному періоді) 2. Перспективна (прогнозована або спланована в майбутньому періоді) 3. Короткострокова (спланована або прогнозована на короткострокову перспективу) 4. Довгострокова (спланована або прогнозована на довгострокову перспективу)

Продовження таблиці 1

1	2
Стосовно стратегії підприємства	1. Цінова (забезпечення оптимального механізму ціноутворення) 2. Кадрова (забезпечення стабільного складу трудових ресурсів, професійної кваліфікації та здатність кадрової системи використовувати свій потенціал) 3. Збутова (забезпечення ефективної збутової діяльності) 4. Зовнішньоекономічна (забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності) 5. Інноваційна (здатність підприємства до запровадження нових технологій, видів робіт, способів організації виробництва) 6. Маркетингова (забезпечення ефективної маркетингової діяльності)
Стосовно значення показників стійкості	1. Абсолютна (здатність підприємства адаптуватися в будь-яких умовах, при цьому мати високу рентабельність, незалежність від запозичених засобів, абсолютну платоспроможність, абсолютну ліквідність тощо) 2. Достатня (здатність підприємства адаптуватись в кризових умовах, при цьому мати достатню рентабельність, наявність нормальних джерел покриття запасів та витрат, достатню платоспроможність, ліквідність тощо) 3. Нестійка (нездатність підприємства адаптуватись в кризових умовах, при цьому мати низьку рентабельність, недостатність нормальних джерел покриття запасів та витрат, недостатню платоспроможність, тощо) 4. Кризова (нездатність підприємства адаптуватись в кризових умовах, наявність у підприємства збитковості, неплатоспроможності, тощо)
Стосовно фаз економічного циклу підприємства та походженням	1. Набута (фаза становлення, зростання, зрілості) 2. Успадкована (фаза створення): (результат сформованого запасу стійкості) 3. Авансована (фаза створення): (придбана при купівлі одного підприємства іншим за наявності хорошої ділової репутації)
За рівнем контрольованості	1. Контрольована (стан підприємства при розумінні та сприйнятті негативних наслідків) 2. Неконтрольована (стан підприємства при неможливості реагувати на негативні наслідки)

Отже, дана класифікація універсальна, адаптована до сучасних умов господарювання і підходить для підприємств будь-якої галузі, зокрема для промислової. Рівень розвитку кожного виду стійкості впливає на загальну економічну стійкість підприємства.

Висновки. Основна проблема економічної стійкості підприємств полягає в нестабільності економіки України, що тільки намагається вийти на шлях сталого розвитку. Необхідність управління економічною стійкістю тісно пов'язана з нестабільністю економіки країни. На цьому етапі потрібно звернути велику увагу на економічну стійкість функціонування підприємств із метою запобігання банкрутства та поліпшення ефективності

фінансово-господарської діяльності. Економічно стійкі підприємства зможуть адаптуватися до динамічних змін у зовнішньому середовищі.

Таким чином, викладене вище узагальнення підходів до визначення «економічної стійкості» дає змогу визначити характеристику економічної стійкості в сучасних умовах господарювання, як:

- стан рівноваги підприємства;
- здатність адаптуватися до змін умов господарювання
- здатність адаптування до змін зовнішнього середовища зі збереженням своїх функцій;
- здатність системи (об'єкта), виведеного з рівноважного стану, самостійно повертатись в цей стан;
- здатність зберігати свою цілісність та одержувати прибуток.

Проведене теоретичне дослідження дало змогу зробити наступні висновки:

- однією з проблем управління економічною стійкістю є відсутність систематизованої класифікації її видів за умов сьогодення;
- сучасні умови господарювання потребують розподілу видів економічної стійкості стосовно суттєвих класифікаційних ознак, що дозволить управлінцям своєчасно приймати управлінські рішення й адаптуватися до змін як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Перспективи подальших досліджень. Класифікація економічної стійкості стосовно видів дасть змогу розробити низку показників для оцінки різновидів економічної стійкості, що дозволить управлінцям своєчасно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього економічного середовища.

Використана література:

1. Коцюба О. С. Механізм та аналітико-інструментальні засоби забезпечення економічної стійкості підприємства (за матеріалами поліграфічних підприємств України): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 [Електронний ресурс] / О. С. Коцюба; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана". — К., 2009. — 20 с.
2. Кроленко М. С. Система показників економічної стійкості промислового підприємства [Електронний ресурс] / М. С. Кроленко // Економічний вісник Донбасу 2011. - № 3 (25).- Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evd/2011_3/35.pdf.
3. Махонько Г. А. Економічна стійкість підприємств видавничо-поліграфічної галузі: підходи до оцінюванняhttp [Електронний ресурс] / Г. А. Махонько: – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_1/Mokhonko_109.htm.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Україномовний розділ відкритої багатомовної мережевої енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Класифікація>.
6. Шандова Н. В. Оцінка загальної стійкості розвитку промислового підприємства / Н. В. Шандова // Актуал. пробл. економіки. – 2006. – № 9. – С. 169 – 173.

Статтю отримано 20 жовтня 2011 року

Рекомендовано до друку кафедрою обліку і аудиту Севастопольського національного технічного університету